

sjónarmið

Bjarki Højgaard,
møbla og innandura-
arkitektur, skrifur

At brúka eftir tørvi

Ein tann mest týðandi spurningurinn í vesturheiminum í dag er tann so nevnda oljukreppan og hverjar fylgjur, ið hon hefur á okkara lovprisaða »vælfæðarsamfelag«.

Hetta vælfæðarsamfelag, ið vit so leingi hava stríðst fyrri, og sum vit væntaðu okkum so nógv av, men sum tó, tá ið saman um kom, vísti seg at hava nógv brek, ið ávirkaðu menniskjuni og umhvørvið á ein óheppan hátt.

Aftaná rík sektiár — kanska tey ríkastu í hesi öld — við stórum búskaparligum vøkstri, kom bakastið fyrst í sjeitiárunum, tá ið tey oljuframleiðandi londini undir OPEC bráðliga settu prísinn á oljuni munandi upp. Hesin prísvekstur hevði beinavegin so stóra ávirkan á framleiðsluna í iðnaðarlondunum, at virkir í hópatali ikki longur vóru kappingarfer og tí noyddust antin at minka um framleiðsluna ella at gevast heilt. Hetta færdi við sær búskaparligt máttloysi við stórum arbeiðsloysi og undirskoti á gjaldsjavnanum. Her sást týðiliga, hvussu stóran týdning oljan sum orkukelda hevði á heimsbúskapin.

Nú, vit eru farin inn í áttatiárin, vita vit, at henda oljukreppa ikki stóðst av, at ov lítið var til av olju, men av tí at tey oljuframleiðandi londini hildu seg fáa ein ov litlan part av ágóðanum av oljuseluni, sum tey stóru oljufelögin higartil so at siga

einsamell høvdu havt um hendir og ríka seg upp við. Í dag hava fleiri og fleiri av oljuframleiðarlondunum tjóðartíkið tær ognir í londum teirra, ið oljufelögin áður áttu, so í dag eru tað hesi londini, ið áseta prísinn á oljuni. Hetta hevur givið teimum umframt búskaparliga, eisini politiska ávirkan á alheimsviðurskiptini; og harvið sett iðnaðarlondini í eina sera torføra støðu, tá ið hugsað verður um tey spentu viðurskiptini í Miðeystri, haðani tann størsti parturin av oljuni kemur. Oljuprísirnir hava verið hækkanði øll árin síðani ta fyrstu, stóru hækkanina, og tað sær ikki út til, at teir fara at lækka nakað munandi tey næstu árin. At oljufelögin hava mist nakrar av ognum sínum í oljuframleiðarlondunum hevur tó ikki forðað teimum at ríka seg upp enn meira undir hesi kreppuni, men hetta er ein onnur søga.

Undan oljukreppuni var oljan eisini upp á seg rættuliga blíg, og tí ein týðandi grundvøllur undir tí búskaparligu framgongdini. Ein stórtur partur av okkara maskinum, amboðum, húsum og búnyttum eru lagað beinleiðis ella óbeinleiðis til hesa oljuna ella úr hesi oljuni. Bílar, skip og flogfær nýta olju og bensin sum orkukeldu. Vegir verða asfalteraðir við oljuevnum. Hús verða hitað upp við olju. Og úr olju verða evni vunnin so sum t. d. plastikk, ið er eitt týðandi rá-

evni í dag. Sostatt høvdu — og hava — vit framvegis hesa oljuna fyrri neyðini. Men tað er eisini okkurt annað, sum vit fáa burtur úr henni, og tað er eina ovurhonds stóra dálking. Bílar, skip, flogfær og oljufyrir dálka umhvørvið við gassi, ið ber blýggj, ozon og onnur skaðilg evni í sær út í náttúruna. Og plastikk og onnur oljuevni dálka, tá ið tey aftaná nýtslu verða tveitt út í náttúruna, av tí at tey ikki sum flest onnur evni terast burtur av sær sjálvum.

Henda búskaparliga framgongdin við tí blígu oljuni færdi eisini við sær eina yvirframleiðslu við einum yvirforbrúki, har tað bara ráddi um at framleiða-brúka-og-tveita-burtur.

Hetta vóru so nakrar av teimum negativu fylgjum, ið vit beinleiðis merktu av tí búskaparligu framgongdini. Tær óbeinleiðis fylgjur vóru tær, ið raktu sjálvt mannalíkamið, tá ið maður og kvinna — fyrri at fáa ein so stóran lut í øllum hesum brúkinum — noyddust at leggja sitt itarsta í at arbeiða og forvinna sum mest av peningi. Hetta færdi við sær kendar vælfæðarsjúkur, ið eyðkenna vesturheimin í dag, so sum hjartasjúkur, blóðproppar, stress og aðrar. Eisini varð líkamlið misrækt við at fólk fóru at sita í einum bili ella frammanfyrri einum sjónvarpstóli ein stóran part av frítíð síni.

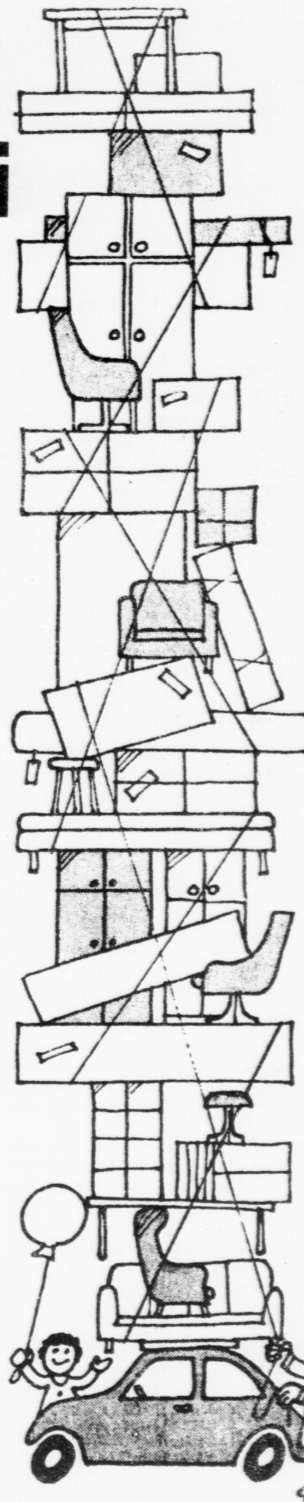
Men vit vórðu ávaraði ímóti hesum vælfæðarfyrbrigdum í góðari tíð frammanundan, uttan at vit tó góvu hesum gætur. Náttúruverndarfeløg, feløg fyrri alternativar orkukeldur, feløg ið taka sær av hjarta- og krabbameinssjúkum og onnur feløg, ávaraðu ímóti hesum fylgjum á menniskju og umhvørvi fyrri langari tíð síðani, og vistu á hvussu ið øll hesi viðurskipti í grundini hingu saman í somu skipan. Men lítið batti, tí hvør tordi at nerta við hesa heilaga kúnnu — vælfæðarsamfelagið — ið m. a. oljan var við til at halda uppi. Oljufelögin vildu sjálvsagt einki gera, tí tað vóru tey, ið áttu oljukeldurnar, oljuverksmiðjurnar, flogfaraverksmiðjurnar, bilverksmiðjurnar og nógvar aðrar

verksmiðjur, ið hava tilknýti til oljuna. Og stjórnirnar torðu ikki at siga hesum oljufelögum ímóti, hóast at bæði privatpersónar, politikkarar, stovnar og feløg longu høvdu gjørt vart við seg og vist á tær skaðilgu fylgjur, ið kundu standast av einum samfelagi, ið varð farið »út at koyra« í yvirframleiðslu, yvirbrúki og yvirdálking.

Felags fyrri hesum uppskotum og krøvum teirra var: At minkast skuldi fyrst og fremst um oljunýtsluna, meðan farið varð yvir til aðrar og meiri reinar og varandi orkukeldur, samstundis sum framleiðsla og brúk í tí nýggju skipanini kom í eina meiri rimiliga og regluliga legu, so sleppast kundir undan hesum yvirbrúkinum aftur. Hetta vildi loysa iðnaðarlondini burtur úr fíggjarligum og politiskum hafti yvirfyrri oljuframleiðarlondunum, og fyrri so vitt eisini teimum stóru oljufelögum, soleiðis at londini nú sjálvi kundu áseta, hvussu stóran búskaparligan vøkstur tey vildu hava, samstundis sum hetta vildi beta um m. a. dálkingarspurningin eisini.

Av varnardi orkukeldum vóru nevndar vindorka, vatnorka, sólorka og kjarnorka (her eisini tann so nevnda fussionsorka). Og sum eina fyribils hjálp kundi tann gamla og roynda kolorkan takast í nýtslu aftur yvir eitt avmarkað tíðarskeið, hóast at henda seinna eisini dálkar nakað. Av oljusparandi tiltøkum vóru nevndar: At bjálva hús og íbúðir, at byggja smærri og óekonomiskari bílar, at útbyggja ta kollektivu ferðsluna, at nýta færri elhúshaldstól, at minka um nýtsluna av oljuevnum (so sum t. d. plastikk), og at framleiða amboð, tól, búnyttir og aðrar dagligar lutir í eini betri góðsku enn tey undanfarnu, so at hesi kundu halda nakað væl longri.

Hvussu er so støðan í dag hesum viðvíkjandi. Jú, nú tykist tað sum gongd endiliga er komin á heita arbeiðið. Nú hava náttúruverndarfelögin og onnur endiliga fingið vakt myndugleikarnar. Uppskotini hjá teimum kunnu nú knappliga nýtast, og saman við myndugleiku-

num sýnist tað sum um almenningurin eisini hevur tikið undir við hesum. Hetta visir ein støðugt vaksandi áhugi og eitt støðugt vaksandi limatal innan hesar felagsskapir.

Nakrar av fylgjum av hesum eru, at fleiri og fleiri hava sett bilin og eru farin at nýta bussar og aðra kollektivar samferðsluhættir. Ja, og tað

eru eisini tey, ið hava uppdagað, at bein teirra kunnu nýtast til annað enn at trýsta á eina pedal.

Hesi eru farin at súkla og at ganga, og tey hava knappliga uppdagað, at tað uttanfyrri bilrútarar er ein heilt onnur verð, ein verð av djórum og plantum, sum tey ikki

Framhald á síðu 12

